

Technologie renowacji architektury Remmers Realizacje konserwatorskie w Elblągu i na Żuławach

Przylegające do Elbląga Żuławy Wiślane zajmują obszar delty Wisły. Ich bogactwem są bardzo urodzajne ziemie. Powstały dzięki działalności wielu pokoleń ludzi, którzy już w średniowieczu zajęli się regulacją rzeki i osuszaniem polderów.

W późniejszych wiekach na ten teren przybyli osadnicy z północnych Niemiec i Niderlandów. Bogaci właściciele pól zostawili po sobie wspaniałe dziedzictwo architektury szkieletowej, jakim są domy podcieniowe. Charakterystyczne dla regionu budownictwo znika z krajobrazu Żuław w szybkim tempie. Na zachowanie dziedzictwa architektonicznego Żuław, obok służb konserwatorskich i wykonawców prac, ogromny wpływ mają obecni użytkownicy budynków.

Żuławski dom podcieniowy w Trutnowach

Dobrym przykładem udanego połączenia koniecznych warunków dla uratowania domu podcieniowego jest obiekt w Trutnowach, zbudowany w latach 1720–1726 dla Geорга Basenera. Jest to jeden z największych i najpiękniejszych przykładów architektury pod-

cieniowej na Żuławach. W 1982 r., w zrujnowanym domu zamieszkał z rodziną artysta plastyk Daniel Kufel, ratując go przed zniszczeniem. W domu zachowany jest pierwotny układ przestrzenny z wielką sienią, z galerią, izbą w parterze skrzydła południowego oraz typowym zespołem pozostałych izb mieszkalnych i gospodarczych. Szczyt zachodni, ustawiony nad podcieniem, wsparty jest na rzędzie ośmiu słupów, dzielących elewację na siedem pól. Słupy zwieńczone są profilowanymi mieczami. Piętro o konstrukcji szkieletowej wyróżnia się ozdobnym układem belek; prostokątnym, skośnym, falistym i romboidalnym. Pola romboidalne wypełnione są ceglą w układzie „jodełkowym”.

Kilka lat temu przystąpiono do prac renowacyjnych i konserwatorskich. Konstrukcja ryglowa posiadała ubytki i liczne pęknięcia. Słupy podcienia, na skutek wieloletniej pracy budynku, były przemieszczone, a ich wnę-

*Odrestaurowany
żuławski dom
podcieniowy
w Trutnowach.*

Katedra w Elblągu

trze zniszczył grzyb słupowy. Fragmenty wypełnienia ceglanego były luźne i wysuwały się z lica elewacji. Cegła posiadała liczne ubytki. Elementy ceglane i drewniane elewacji oczyszczono metodą strumieniowania ściernego, a w miejscach, gdzie struktura cegieł była osłabiona, dokonano jej wzmocnienia preparatem KSE 300.

Drobne i płytkie ubytki uzupełniono mineralną zaprawą Restauriermörtel, gotową do stosowania i barwioną w masie. Do uzupełnień spoinowania w miejscach przemurowań użyto zaprawy do spoinowania Fugenmörtel. Kolor i kształt spoiny dobrano do zachowanych fragmentów spoinowania. Elementy drewniane zostały wzmocnione strukturalnie poprzez nasączenie żywicami metodą pędzlowania „mokre na mokre”. Do tego celu użyto poliuretanowego preparatu PU Holzverfestigung. Produkt ten posłużył do wzmacniania i stabilizowania drewna, zaatakowanego przez grzyby. W obszarze wzmocnionym zahamowany został dalszy wzrost grzybów, jak i uniemożliwiony ponowny atak insektów. Zniszczone fragmenty słupów podcienia w dolnej partii zostały uzupełnione żywicą poliuretanową z trocinami PU Holzersatzmasse. Preparat ten, wypełniając zniszczenia wewnątrz, zwiększył ich wytrzymałość konstrukcyjną i pozwolił zapobiec wymianie dolnych części słupów. Preparat ten ma niewielki ciężar właściwy i dobrą przepuszczalność pary wodnej. Dzięki temu nadaje się szczególnie do uzupełniania ubytków drewna w konstrukcjach szachulców.

Jadąc przez Żuławy z daleka można dostrzec wysoką wieżę katedry w Elblągu. To jeden z nielicznych zachowanych dowodów dawnej świetności i bogactwa tego miasta. Elbląg należał do Hanzy, organizacji, która w XIV–XV w. skupiała większe miasta basenu Morza Bałtyckiego i Północnego. Zmonopolizowała handel w tej części Europy, a należące do niej miasta przeżywały wówczas swoją świetność. Kupcy elbląscy pływali ze swoimi towarami do Anglii i Norwegii, a nawet do Portugalii.

Katedra św. Mikołaja w Elblągu to jeden z najwyższych obiektów sakralnych w Polsce: wieża ma wysokość ok. 100 m. Początki kościoła sięgają połowy XIII w., przez kolejne stulecia kościół był stopniowo rozbudowywany. W czasie II wojny światowej został poważnie zniszczony, a po wojnie odbudowany. Watek ceglany na elewacjach świątyni ułożony jest w porządku kowadełkowym, częściowo krzyżowym i polskim. Podczas remontu po zniszczeniach wojennych zastosowano cegłę gotycką rozbiórkową i współczesną, mającą rozbielony odcień ceglasty, drastycznie odróżniający się od pierwotnych cegieł gotyckich. Elewacja wschodnia była pokryta zabrudzeniami, okopceniami oraz resztkami zapraw z różnych okresów. Zachowała się częściowo pierwotna wapienna spoina cegły.

Do renowacji katedry w Elblągu przystąpiono w 2007 r., rozpoczynając od

Wątek ceglany po konserwacji.

elewacji wschodniej. Oprócz prac hydroizolacyjnych przeprowadzono kompleksową konserwację wątków ceglanych i detalu kamiennego. Prace rozpoczęto od oczyszczenia elewacji, wzmocnienia strukturalnego preparatem opartym na estrach kwasu krzemowego KSE 300, wymiany i naprawy uszkodzonych cegieł i kamienia. Do uzupełnienia ubytków zastosowano barwione w masie zaprawy Restauriermörtel. Wiele procesów niszczących związanych było z penetracją zanieczyszczoną wodą do budowli poprzez siatkę nieszczelnych spoin. Wzorując się na zachowanych pozostałościach pierwotnego spoinowania katedry wymieniono spoiny na całej powierzchni elewacji, opracowując indywidualną recepturę zapraw. Punktem

wyjścia do stworzenia receptury stała się zaprawa wapienna Historic Kalkspatzenmörtel. Remmers oferuje tę zaprawę jako półprodukt dostarczany w postaci mokrej na plac budowy. Historic Kalkspatzenmörtel to zaprawa z grudkami wapna, wytwarzana metodą opisywaną w średniowiecznych manuskryptach. Nie zawiera trasy i cementu, a jedynie mączkę ceglana, stosowaną już w starożytności jako czynnik hydrauliczny. Zaprawa pozwoliła konserwatorom w Elblągu na taką modyfikację składu, aby idealnie dopasować ją do zachowanej zabytkowej spoiny.

Prace renowacyjne i konserwatorskie w wymienionych obiektach zostały wykonane w oparciu o technologie Remmers przez Przedsiębiorstwo Usługowo-Handlowe BUDCHEM Arkadiusz Lewicki z Elbląga.

Jacek Olesiak
Konserwator dzieł sztuki
Remmers Polska

Fotografie: autor